

MAREK CZAPLIŃSKI, ELŻBIETA KASZUBA,
GABRIELA WĄS, ROŚCISŁAW ŻERELIK

Historia Śląska

Wstęp	3
1. Początki osiedlenia	11
2. Piastowie	15
3. Władza książęca	19
4. Władza biskupia	23
5. Władza królewska	27
6. Władza rycerska	31
7. Władza miejska	35
8. Władza szlachecka	39
9. Władza duchowna	43
10. Władza wojskowa	47
11. Władza sądownicza	51
12. Władza skarbowo-księżnicza	55
13. Władza kościelna	59
14. Władza państwowa	63
15. Władza lokalna	67
16. Władza społeczna	71
17. Władza kulturalna	75
18. Władza polityczna	79
19. Władza ekonomiczna	83
20. Władza społeczno-polityczna	87
21. Władza kulturalno-społeczna	91
22. Władza polityczno-ekonomiczna	95
23. Władza społeczno-ekonomiczna	99
24. Władza polityczno-społeczna	103
25. Władza kulturalno-polityczna	107
26. Władza ekonomiczno-polityczna	111
27. Władza społeczno-polityczna	115
28. Władza kulturalno-polityczna	119
29. Władza ekonomiczno-polityczna	123
30. Władza społeczno-polityczna	127
31. Władza kulturalno-polityczna	131
32. Władza ekonomiczno-polityczna	135
33. Władza społeczno-polityczna	139
34. Władza kulturalno-polityczna	143
35. Władza ekonomiczno-polityczna	147
36. Władza społeczno-polityczna	151
37. Władza kulturalno-polityczna	155
38. Władza ekonomiczno-polityczna	159
39. Władza społeczno-polityczna	163
40. Władza kulturalno-polityczna	167
41. Władza ekonomiczno-polityczna	171
42. Władza społeczno-polityczna	175
43. Władza kulturalno-polityczna	179
44. Władza ekonomiczno-polityczna	183
45. Władza społeczno-polityczna	187
46. Władza kulturalno-polityczna	191
47. Władza ekonomiczno-polityczna	195
48. Władza społeczno-polityczna	199
49. Władza kulturalno-polityczna	203
50. Władza ekonomiczno-polityczna	207
51. Władza społeczno-polityczna	211
52. Władza kulturalno-polityczna	215
53. Władza ekonomiczno-polityczna	219
54. Władza społeczno-polityczna	223
55. Władza kulturalno-polityczna	227
56. Władza ekonomiczno-polityczna	231
57. Władza społeczno-polityczna	235
58. Władza kulturalno-polityczna	239
59. Władza ekonomiczno-polityczna	243
60. Władza społeczno-polityczna	247
61. Władza kulturalno-polityczna	251
62. Władza ekonomiczno-polityczna	255
63. Władza społeczno-polityczna	259
64. Władza kulturalno-polityczna	263
65. Władza ekonomiczno-polityczna	267
66. Władza społeczno-polityczna	271
67. Władza kulturalno-polityczna	275
68. Władza ekonomiczno-polityczna	279
69. Władza społeczno-polityczna	283
70. Władza kulturalno-polityczna	287
71. Władza ekonomiczno-polityczna	291
72. Władza społeczno-polityczna	295
73. Władza kulturalno-polityczna	299
74. Władza ekonomiczno-polityczna	303
75. Władza społeczno-polityczna	307
76. Władza kulturalno-polityczna	311
77. Władza ekonomiczno-polityczna	315
78. Władza społeczno-polityczna	319
79. Władza kulturalno-polityczna	323
80. Władza ekonomiczno-polityczna	327
81. Władza społeczno-polityczna	331
82. Władza kulturalno-polityczna	335
83. Władza ekonomiczno-polityczna	339
84. Władza społeczno-polityczna	343
85. Władza kulturalno-polityczna	347
86. Władza ekonomiczno-polityczna	351
87. Władza społeczno-polityczna	355
88. Władza kulturalno-polityczna	359
89. Władza ekonomiczno-polityczna	363
90. Władza społeczno-polityczna	367
91. Władza kulturalno-polityczna	371
92. Władza ekonomiczno-polityczna	375
93. Władza społeczno-polityczna	379
94. Władza kulturalno-polityczna	383
95. Władza ekonomiczno-polityczna	387
96. Władza społeczno-polityczna	391
97. Władza kulturalno-polityczna	395
98. Władza ekonomiczno-polityczna	399
99. Władza społeczno-polityczna	403
100. Władza kulturalno-polityczna	407

Wrocław 2002

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

Spis treści

Do Czytelnika	11
ROŚCISŁAW ŻERELIK: Dzieje Śląska do 1526 roku	
Nazwa i obszar Śląska	14
Pochodzenie nazwy Śląsk	14
Rozwój pojęcia terytorialnego Śląska w średniowieczu	16
Geograficzne i historyczne granice Śląska	17
Śląsk w pradziejach	19
Paleolit	19
Najstarsze ślady pobytu człowieka w Polsce	19
W środkowym paleolicie	19
Górny paleolit	20
Paleolit schyłkowy	21
Mezolit	22
Grupa protokomornicka	22
Kultura komornicka	23
Kultura janisławicka	24
Neolit	24
Pojawienie się pierwszych rolników. Kultura ceramiki wstęgowej rytej	24
Kultura ceramiki wstęgowej klutej	25
Między neolitem a epoką brązu – eneolit	26
Kultura amfor kulistych	26
Kultura ceramiki sznurowej. Kultura złocka	27
Epoka brązu	27
Kultura unietycka	27
Kultura przedłużycka (śląsko-wielkopolska kultura mogiłowa)	27
Kultura łużycka	28
Wczesna epoka żelaza i okres lateński	29
Kultura łużycka	29
Okres lateński (przedrzymski)	30
Celtowie na Śląsku	30
Kultura przeworska	31
Okres wpływów rzymskich	32
Kultura przeworska	32
Kultura luboszycka	32
Śląsk w okresie przedpiastowskim	33
Śląsk w okresie wędrówek ludów	33
Przybycie Słowian	33

Stabilizacja osadnictwa słowiańskiego	34
W kręgu oddziaływań karolińskich	35
Plemiona śląskie w połowie IX wieku	36
Pod wielkomorawskim zwierzchnictwem	37
W państwie czeskim	38
Śląsk w monarchii piastowskiej (990–1138)	40
W państwie pierwszych Piastów	40
Początki chrześcijaństwa na Śląsku	41
Odbudowa państwowości	42
Odnowienie biskupstwa wrocławskiego (1051–1149)	44
W okresie rozbitcia dzielnicowego (1138–1335)	46
Ustawa sukcesyjna Bolesława III Krzywoustego	46
Wygnanie księcia Władysława II	46
Powrót synów Władysława II Wygnańca na Śląsk	47
Bunt juniorów w 1177 r. i powstanie księstwa opolsko-raciborskiego	48
Polityka wewnętrzna Bolesława I Wysokiego	49
Stabilizacja Kościoła wrocławskiego (1149–1201)	50
Bulla protekcyjna papieża Hadriana IV z 23 IV 1155 r.	51
Rozwój budownictwa murowanego. Architektura romańska	51
Monarchia Henryków śląskich (1201–1241)	53
Działalność gospodarcza Henryka I Brodatego	55
Najazd mongolski na Polskę w 1241 r. i śmierć Henryka II Pobożnego	57
Podział księstwa śląskiego między synów Henryka II Pobożnego	59
Księstwo wrocławskie Henryka III (1248–1266)	59
Księstwo legnickie Bolesława II Rogatki	60
Powstanie księstwa głogowskiego	60
Księstwo opolsko-raciborskie pod rządami Władysława I	61
Nadzieje na królewską koronę. Księstwo wrocławskie Henryka IV Prawego	61
Podział księstwa opolsko-raciborskiego i zhołdowanie książąt	62
Walka o miejsce Kościoła na Śląsku (1201–1290)	63
Powstanie księstwa nysko-otmuchowskiego	64
Powstanie księstwa świdnicko-jaworskiego	65
Księstwo głogowskie pod rządami Henryka III (1273/1274–1309)	67
Postępujące rozbitcie księstwa głogowskiego (1309–1331)	68
Księstwo wrocławskie po śmierci Henryka V Grubego	69
Polityka Władysława Łokietka wobec książąt śląskich. Zhołdowanie księstw śląskich przez Jana Luksemburskiego	70
Rycerstwo śląskie	71
Mieszkańcy miast	73
Rozwój klasztorów na Śląsku	74
Rola kulturalna klasztorów śląskich	75
Szpitale	76
Dzieje Śląska w latach 1335–1526	77
Zrzeczenie się Śląska przez Kazimierza Wielkiego i próby jego odzyskania	77
Diecezja wrocławska w czasie rządów biskupów Henryka z Wierzbnej i Nankera (1326–1341)	79
Diecezja wrocławska za pierwszych Luksemburgów (1341–1382)	80
Księstwo świdnicko-jaworskie w latach 1326–1392	82
Wymarcie linii Piastów ziębskich	84

Księstwo oleśnickie pod rządami Konradów (1312–1452)	85
Losy księstwa głogowskiego w latach 1331–1439	87
Księstwo legnicko-brzeskie	89
Dzieje księstw górnośląskich do wojen husyckich	92
Czasy husyckie	94
Kościół wrocławski w czasach husyckich (1382–1446)	95
Śląsk w okresie walk o koronę czeską (1437–1490)	97
Powstanie sejmu śląskiego	100
Kościół wrocławski na rozdrożu	101
Losy księstwa żagańskiego w czasach Jana II Szalonego	102
Droga do jedności księstwa głogowskiego (1439–1488)	104
Ostatni Piastowie oleśnicy	106
Śląsk pod władzą Jagiellonów (1490–1526)	107
Kościół wrocławski u progu reformacji	108
Księstwa śląskie w obcych rękach	109
Dalsze losy księstwa legnicko-brzeskiego. Zjednoczenie księstwa	111
Księstwa górnośląskie	112
Gotyk na Śląsku	113
Szkolnictwo na średniowiecznym Śląsku	114

GABRIELA WĄS: Dzieje Śląska od 1526 do 1806 roku

Śląsk we władaniu Habsburgów	118
Śląsk w okresie panowania Ferdynanda I (1526–1564)	118
Przejęcie władzy nad Śląskiem przez Habsburgów	118
Śląsk w strukturze państwowej nowożytnego Królestwa Czeskiego	119
Ustrój polityczny i administracyjny Śląska w początkach ery nowożytnej	122
Podziały terytorialne i administracyjne	122
Śląski ustrój polityczny. Dualizm stanowo-królewski	124
Zmiany w funkcjach i zakresie władzy stanowych organów i urzędów ogólnosłańskich	125
Urząd starosty generalnego	125
Najwyższy Trybunał Książęcy	126
Ogólnosłańskie zgromadzenie stanowe	126
Wpływ polityki Ferdynanda na nowe aspekty życia polityczno-publicznego na Śląsku	129
Rola i funkcje sejmików w ustroju i życiu politycznym Śląska	132
Nowe tendencje polityki Ferdynanda po 1546 r. Koniec polityki unifikacji	135
Reformacja na Śląsku. Sytuacja wyznaniowa w latach 1526–1609	139
Rozwój śląskiego ruchu reformacyjnego	139
Kościół katolicki i biskupi wrocławscy w okresie reformacji	148
Stosunek Ferdynanda I do procesów reformacyjnych na Śląsku	152
Okres rządów Maksymiliana II i Rudolfa II do Listu majestatycznego z 1609 r.	155
Epoka zmagania religijnych 1609–1648	160
List majestatyczny z 1609 r.	160
Narastanie konfliktu i formowanie się obozów polityczno-wyznaniowych	163
Początek wojny trzydziestoletniej. Udział Śląska w powstaniu czeskim 1618–1621	165
Porażka militarna i polityczna śląskiego obozu protestanckiego. Akord drezdeński (1621)	166
Okres zawieszenia 1621–1632	167

Ponowne przystąpienie Śląska do wojny. Koniunkcja z 1633 r.	170
Kłeska śląskich protestantów. Reces dodatkowy do pokoju praskiego z 1635 r.	171
Śląsk w pokoju westfalskim 1648 r.	172
Po wielkiej wojnie	173
Skutki społeczne i gospodarcze wojny trzydziestoletniej na Śląsku	173
Redukcje kościołów i zmiany ustrojowe w 2. połowie XVII w.	174
Kultura protestancka w 2. połowie XVII w.	177
Kościół katolicki	178
Biskupi wrocławscy jako politycy w służbie cesarskiej	178
Rozwój życia zakonnego	179
Stabilizacja życia politycznego i wyznaniowego na Śląsku do 1740 r.	182
Utrwalenie powestfalskiego porządku wyznaniowego na Śląsku. Konwencja z Altranstädt z 1707 r.	182
Czasy Karola VI (1711–1740). Przyjęcie sankcji pragmatycznej na Śląsku	183
Gospodarka śląska w czasach Habsburgów	184
Śląsk pod panowaniem pruskim	187
Wojna o Śląsk	187
Zagarnięcie Śląska przez Prusy w wyniku pierwszej wojny śląskiej. Pokój berliński z 1742 r.	187
Przyczyny agresji pruskiej	191
Umocnienie pruskiego panowania nad Śląskiem w drugiej wojnie śląskiej. Pokój drezdeński z 1745 r.	195
Śląsk w państwie pruskim. Między okupacją a integracją	197
Przełomowa rola Śląska w dalszych dziejach Prus i Rzeszy	197
Przekształcenia ustrojowe	198
Administracja Śląska w okresie okupacji	198
Likwidacja stanowych organów w ustroju Śląska	199
Stosunek ludności śląskiej do zmian ustrojowych	202
Początki budowy nowego systemu administracji i zarządzania prowincją	204
Zmiany w administracji miast. Likwidacja samorządności miejskiej	207
Nowy system podatkowy	209
Reforma sądownictwa śląskiego	210
Budowa nowego systemu militarnego	212
Kościół katolicki w państwie pruskim	214
Status i zmiany organizacyjne Kościołów protestanckich	219
Społeczność żydowska pod panowaniem pruskim	222
Kameralizm pruski a gospodarka Śląska. Integracja czy wyzysk?	224
Wojna siedmioletnia 1756–1763. Od widma klęski do konsolidacji pruskiego panowania nad Śląskiem	228
Śląsk kwestią egzystencji Królestwa Pruskiego	228
Konflikty zbrojne na Śląsku do końca panowania Fryderyka II	231
Śląsk wobec dalszych prób transformacji gospodarczej i społecznej do 1806 r.	232
Reforma podatkowa z 1766 r. Gospodarka miejska i początki industrializacji na Górnym Śląsku	232
Szlachta śląska i powstanie Ziemstwa Kredytowego	235
Cele i niepowodzenia polityki chłopskiej Fryderyka II	238
Polityka kolonizacyjna a procesy osadnicze na Śląsku	240
Kościół katolicki po wojnie siedmioletniej	242
Przed epoką wielkich zmian	243
Ziemie śląskie pod władaniem Habsburgów po 1742 r.	247

MAREK CZAPLIŃSKI: Dzieje Śląska od 1806 do 1945 roku

Śląsk od wojen napoleońskich i reform pruskich do Wiosny Ludów (1806–1850) . . .	250
Wojny napoleońskie	251
Reformy pruskie	254
Zmiany ludnościowe, gospodarcze, cywilizacyjne i ich konsekwencje dla miesz- kańców Śląska	257
Śląsk Cieszyński	274
Powstanie tkaczy śląskich. Problemy polityczne, religijne, narodowe	275
Wiosna Ludów	279
Oświata i kultura	285
Śląsk w 2. połowie XIX i na początku XX w. (1851–1918)	295
Ludność i jej warunki życia	296
Gospodarka	300
Uzdrowiska, turystyka	312
Przemiany polityczne	316
Śląsk Cieszyński	331
Kultura, oświata, życie społeczne	334
Pierwsza wojna światowa	342
Śląsk od pierwszej po koniec drugiej wojny światowej (1918–1945)	349
Rozwiązanie sprawy Śląska Cieszyńskiego	349
Zaolzie do 1938 r.	351
Od rewolucji niemieckiej do podziału Górnego Śląska	352
Niemiecki Śląsk po podziale w Republice Weimarskiej	365
Prowincja górnośląska	365
Prowincja dolnośląska	373
Kultura całego niemieckiego Śląska czasów weimarskich	382
Niemiecki Śląsk pod rządami hitlerowskimi do 1939 r.	384
Województwo śląskie	394
Ludność	394
Gospodarka	395
Samorząd województwa	397
Stosunki i dzieje polityczne	398
Sprawy religijne i kościelne	404
Oświata	405
Kultura	406
Druga wojna światowa	406
Na Górnym Śląsku	406
Dolny Śląsk	411
Zdobywanie Śląska w 1945 r.	414

ELŻBIETA KASZUBA: Dzieje Śląska po 1945 roku

Odbudowa i utrwalanie władzy (1945–1948)	426
Międzynarodowe i ogólnopolskie uwarunkowania przyłączenia Śląska do Polski	426
Polskie postulaty terytorialne na zachodzie	426
Wielka trójka wobec granic Polski	427
Armia Czerwona i radzieckie komendantury wojenne	428
Integracja regionu z resztą państwa	438
Władze polskie i podział administracyjny Śląska	438
Administracja kościelna	440

Zasiedlanie Śląska	444
Usunięcie ludności niemieckiej	451
Ludność rodzima	457
Tygiel ludnościowy – współzycie	463
Odniemczanie	466
Szaber	468
Potencjał gospodarczy i odbudowa regionu	471
Walka o model ustrojowy państwa	475
Rywalizacja polityczna na Śląsku	475
Referendum	481
Wybory	487
Wrocław stolicą „Ziem Odzyskanych”	491
Zniszczenia	491
Ludność miasta	492
Oświata, nauka i kultura, gospodarka	497
Stalinizm (1948–1956)	500
Degradacja Wrocławia i Dolnego Śląska	500
Plan sześcioletni	502
Reforma administracyjna 1950 r.	503
Życie w stalinizmie – ograniczenia i prześladowania	503
Autochtoni – ankietyzacja i paszportyzacja	507
Sytuacja Niemców	509
Lata Gomułki – oddechu i straconych szans (1956–1970)	513
„Odwilż” i stabilizacja	513
Nierozwiązana integracja – akcja „łączenia rodzin”	518
Ciąg dalszy kariery gospodarczej Śląska	519
Dekada „gospodarza z Katowic” (1970–1980)	520
Skutki normalizacji PRL–RFN	520
Gierkowskie przyspieszenie	520
Śląski wymiar propagandy sukcesu	523
Reforma administracyjna 1975 r. – nowe województwa	524
Cena przyspieszenia i manewru gospodarczego	525
Od protestów do narodzin opozycji na Śląsku	527
Dekada konfrontacji i oczekiwania (1980–1989)	530
Burzliwe lata 1980–1981	530
Od stanu wojennego do „Okrągłego Stołu”	532
Wielkie przebudzenie – mniejszość niemiecka	534
Gospodarczy bilans PRL	537
Śląsk w III RP (od 1989 r.)	539
Polacy – Ślązacy – Niemcy	539
Śląsk na gospodarczym rozdrożu	544
Powódź 1997 r.	546
Reforma administracyjna 1999 r.	547
Dziedzictwo kultury materialnej regionu	547
Kulturowe symbole „małych ojczyzn”	548
Przypisy	552
Bibliografia (wybór)	587
Spis ilustracji	593
Indeks imion i nazwisk	597